

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปฏิบัติตามมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14000 ของคลังก๊าซลำปาง การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่พบในระหว่างการจัดทำรวมถึงวิธีการแก้ไขปัญหา และเพื่อศึกษาผลที่ได้รับหลังจากการนำมาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14000 มาใช้ รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลแบบเจาะลึก การใช้แบบสอบถาม การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และจากเอกสารประกอบการจัดทำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมของคลังก๊าซลำปาง การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย แล้วจึงนำเสนอเป็นรายงานเชิงพรรณนา ซึ่งผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

5.1 สรุป

การ จัดทำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001 ของคลังก๊าซลำปาง การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย

1. ผู้บริหารระดับสูงของ ปตท. มีความมุ่งมั่นตั้งใจจริงนำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมเข้ามาดำเนินการพร้อมกับกระตุ้นให้พนักงานร่วมมือ ร่วมใจ ในการจัดทำระบบให้เกิดขึ้นในคลัง
2. แต่งตั้งคณะจัดทำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อดำเนินงานและติดตามการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนอย่างถูกต้องและเหมาะสม โดยเป็นบุคคลที่มีความรู้ในเรื่องการดำเนินงานภายในคลังเป็นอย่างดี
3. กำหนดนโยบายสิ่งแวดล้อมโดยผู้จัดการคลัง เพื่อเป็นตัวกำหนดทิศทางในการดำเนินงาน และมีการเผยแพร่ทั้งภายในและภายนอกคลัง
4. ระบุลักษณะปัญหาสิ่งแวดล้อมและผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมตามพื้นที่ ๆ ได้กำหนดไว้โดยตรวจสอบในทุกกิจกรรม ผลิตภัณฑ์ และการบริการ ทั้งในสภาวะปกติ ผิดปกติ และฉุกเฉิน ทั้งที่เกิดผลกระทบโดยตรง และโดยอ้อม ทั้งในอดีต ปัจจุบันและอนาคต
5. วิเคราะห์หาประเด็นสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่สำคัญ เพื่อนำมาพิจารณามาตรการที่จะควบคุม ป้องกัน และลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม

6. รวบรวมและทำความเข้าใจ กฎหมายและข้อกำหนดด้านสิ่งแวดล้อมทั้งหมดที่เกี่ยวข้อง
7. นำผลการวิเคราะห์ประเด็นสิ่งแวดล้อมที่ได้ มากำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการแก้ไขและป้องกันปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยจัดทำเป็นโปรแกรมสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การจัดการสิ่งแวดล้อมได้ผลตามเป้าหมาย
8. กำหนดโครงสร้าง หน้าที่ ความรับผิดชอบ ด้านสิ่งแวดล้อมในองค์กรและจัดฝึกอบรมพนักงานทุกระดับ โดยวิเคราะห์ตามความเหมาะสมของแต่ละบุคคล และหน้าที่งาน ตลอดจนการจัดระบบเอกสาร และควบคุมเอกสารงานทุกขั้นตอน ต้องจัดทำเป็นเอกสาร เพื่อให้ทุกคนดำเนินการตรงกัน นอกจากนี้ยังมีการเตรียมพร้อมในสถานการณ์ฉุกเฉินด้วย
9. เมื่อได้ดำเนินการตามแผนงานด้วยระบบ และพนักงานที่ได้รับการฝึกอบรมอย่างดีแล้ว ขั้นตอนต่อไปก็คือ การตรวจสอบและแก้ไขข้อบกพร่อง จากบันทึกสิ่งแวดล้อม เป็นหลักฐานที่แสดงถึงการปฏิบัติงานและผลของการปฏิบัติงานตามระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม รวมถึงการตรวจประเมินระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ว่าได้ดำเนินการสอดคล้องกับข้อกำหนดหรือไม่ และใช้ในการทบทวนและปรับปรุงระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยคลังน้ำมันลำปาง ส่วนความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อม ปตท. และสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย
10. ทบทวนระบบที่ได้ดำเนินการไปแล้ว โดยผู้บริหารระดับสูง ปตท. น้ำมัน เพื่อตรวจสอบขั้นตอนต่าง ๆ ว่ามีความเหมาะสม ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ภายใต้นโยบายสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง

ปัญหาและอุปสรรคที่พบในระหว่างการจัดทำ รวมถึงวิธีการแก้ปัญหา

เนื่องจากระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001 เป็นมาตรฐานที่เป็นระบบการจัดการ ดังนั้นจึงมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับพนักงานในทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้บริหารจนถึงระดับปฏิบัติการ ปัญหาและอุปสรรคส่วนใหญ่ที่พบมักเป็นความยุ่งยากที่เกิดจากบุคคล ได้แก่ ทีมงานจัดทำและพนักงาน ซึ่งขาดความเข้าใจในข้อกำหนดของระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม จึงต้องทำความเข้าใจโครงสร้างของระบบ จัดประชุมทีมงานเพื่อปรึกษาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน สอบถามผู้ที่มีความรู้ และเข้ารับการฝึกอบรมให้สอดคล้องกับความต้องการ นอกจากนี้ ยังพบปัญหาที่เกิดจากพนักงานไม่ให้ความร่วมมือ และคิดว่าเป็นการเพิ่มภาระงาน ขาดความเข้าใจถึงประโยชน์ที่ได้รับจากการนำระบบมาใช้ จึงไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง ขาดความระมัดระวัง ดังนั้น

จะต้องไม่กำหนดโครงสร้างการทำงานใหม่ที่ทำให้เกิดการงานซ้ำซ้อน จัดการอบรมให้พนักงาน มีความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนถึงความตระหนักในผลที่อาจเกิดขึ้นจากการละเลย ผู้บริหาร ต้องรู้จักประสานงาน และสร้างแรงจูงใจให้พนักงานเชื่อมั่นว่า เมื่อนำระบบมาใช้แล้ว จะทำให้ การทำงานสะดวก สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ส่วนปัญหาที่พบในด้านเอกสาร ก็คือ ระบบเอกสารไม่ทันสมัย มีทั้งเอกสารเก่าและ ใหม่ ทำให้เกิดความสับสน เข้าใจไม่ตรงกัน จึงต้องจัดระบบเอกสารที่มีประสิทธิภาพ และทำ การทบทวนเอกสารอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังพบปัญหาความล่าช้าของการจัดทำระบบ เนื่องจาก ต้องขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานสนับสนุน จึงต้องติดตามโครงการ และสอบถามความ คืบหน้าอยู่เสมอ

ผลที่ได้รับจากการนำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมมาใช้ สามารถสรุป ได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. การควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีประสิทธิภาพ ดังจะเห็นได้จากกราฟแสดงการ ควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการบำบัดน้ำเสีย Gas Dectator Alarm และระดับเสียง ซึ่งสามารถควบคุมให้อยู่ต่ำกว่าค่ามาตรฐานที่กฎหมายหรือข้อบังคับ เพราะ ต้องมีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดให้เป็นไปตามข้อกำหนด
2. ช่วยลดต้นทุนการผลิตได้ในระยะยาว ดังจะเห็นได้จากการใช้ทรัพยากรและ พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ น้ำประปา ไฟฟ้า ก๊าซ LPG ผงซักฟอกและสี สังเกต จากกราฟแสดงการเปรียบเทียบปริมาณการใช้ ทำให้ใช้วัตถุดิบอย่างคุ้มค่า มีประสิทธิภาพ ลดของเสียที่เกิดขึ้น ทำให้ค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ลดน้อยลงไป
3. เสริมสร้างภาพพจน์ที่ดีของคลัง ลดข้อเรียกร้องจากชุมชน เป็นที่ยอมรับจากชุมชน รอบด้าน เพราะสามารถตอบสนองความคาดหวังด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้าง และผู้ที่ เกี่ยวข้องได้ ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงการยึดมั่นและความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม พนักงาน ไม่ต้องกังวลเรื่องผลกระทบทางสิ่งแวดล้อม หรือความเสียหายจากอุบัติเหตุ มีผลทำให้พนักงาน ทำงานได้มีประสิทธิภาพ เกิดทัศนคติที่ดีต่อองค์กร นอกจากนี้ยังมีการมาดูงานจากองค์กร อื่น ๆ อยู่เป็นประจำ ไม่มีการลงข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์เพื่อร้องเรียนจากชุมชน
4. เสียค่าใช้จ่ายลงทุนในการจัดทำระบบ สำหรับการเริ่มต้นจ้างที่ปรึกษา การฝึกอบรม เจ้าหน้าที่ รวมทั้งการสร้างระบบการจัดการขึ้นมาใหม่

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษามาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14000 ของ คลังก๊าซลำปาง การปิโตรเลียมแห่งประเทศไทย สามารถอภิปรายผลการศึกษาดังนี้

1. จากขั้นตอนการจัดทำระบบและปัญหาอุปสรรคที่พบ จะเห็นได้ว่า ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นโครงสร้างอย่างมีระบบ มีขั้นตอนเช่นเดียวกับระบบการจัดการคุณภาพโดยรวม (Total Quality Management : TQM) คือ การวางแผน กำหนดเกณฑ์ และแนวทางที่ต้องปฏิบัติ (Do) มีการตรวจสอบว่า ได้ปฏิบัติตามเกณฑ์หรือแนวทาง (Check) เมื่อตรวจสอบก็จะมีทั้งข้อบกพร่อง และส่วนที่ไม่มีประสิทธิภาพ ก็จะนำส่วนนี้มาพิจารณาแก้ไขปรับปรุงและทบทวน (improve) ซึ่งเป็นกระบวนการที่เป็นการจัดการทั้งระบบ ปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เกิดขึ้นจากกระบวนการทำงานตลอดทั้งระบบ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ตั้งแต่ ปัจจัยการนำเข้า (Input) ปัจจัยการนำออก (Output) ซึ่งได้แก่ วัตถุดิบ (Material) เครื่องมือ (Machine) และ บุคลากร (Man) ปัจจัยการนำออก (Output) จากกระบวนการได้แก่ ผลิตภัณฑ์ และของเสีย

2. ในการดำเนินการของกระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม พบว่าเป็นการป้องกันมากกว่าการแก้ไข ช่วยค้นหาปัญหาที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ครอบคลุมในทุกกระบวนการทำงาน รวมถึงแนวทางการแก้ไขปัญหานั้น ๆ ด้วย อาศัยการจัดการแบบองค์รวม (Holistic Approach) ซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการทำงานทั้งหมดนี้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงานจัดการทั้งหมดของ คลังก๊าซลำปาง มีการผสมผสานการจัดการสิ่งแวดล้อมเข้ากับโครงสร้างการจัดการโดยรวมของ คลัง นอกจากนี้ยังครอบคลุมถึงในเรื่องของจิตสำนึก และความตระหนักที่มีต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม เพราะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะผู้บริหารระดับสูงของ ปตท. และผู้จัดการคลัง จะมีบทบาทสำคัญที่สุดในการเป็นผู้นำ และผลักดันให้เกิดสำนึกนี้แก่พนักงานทุกคน ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติด้วยความเต็มใจและมุ่งมั่น อาศัยการมีส่วนร่วม โดยต้องแสดงความคิดเห็นในแต่ละขั้นตอน และต้องมีความตั้งใจที่จะทำให้เกิดความรู้ และความตระหนักในหน้าที่ ความรับผิดชอบ เพื่อให้เกิดความสำเร็จภายในคลัง ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมจึงจะประสบความสำเร็จได้

3. การดำเนินการตามระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001 ของคลังก๊าซลำปาง เป็นการบริหารงานในรูปแบบ TOP-DOWN MANAGEMENT มีการวิเคราะห์กระบวนการผลิต เริ่มตั้งแต่ต้นทางที่ป้อนวัตถุดิบเข้าสู่ระบบจนกระทั่งปลายทางว่ามีของเสียอะไรบ้าง ก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมใดตามมา แล้วลำดับความสำคัญเพื่อหาแนวทางแก้ไขตามลำดับ ก่อนกำหนดแผนงานและวางเป้าหมายก่อนการลงมือดำเนินงาน ซึ่งแผนการทำงานบางอย่างอาจประสบ

ความสำเร็จตามที่ตั้งเป้าหมายเอาไว้ และบางแผนงานที่ไม่สามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้ จึงต้องกลับมาเขียนแผนงานใหม่

4. ที่สำคัญของ การนำข้อกำหนดไปปฏิบัติจริง คือ การฝึกอบรมที่เหมาะสมและการดูแลอย่างใกล้ชิดจากผู้บริหาร เพื่อให้มั่นใจว่าระบบนั้นได้มีการนำไปปฏิบัติอย่างถูกต้อง นอกจากนี้ การตรวจสอบยังเป็นส่วนที่สำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการพิสูจน์ประสิทธิภาพของการนำระบบไปปฏิบัติ จะเห็นได้ว่าฝ่ายบริหารก็เป็นส่วนหนึ่งของระบบ จะต้องดูแลระบบด้วย เพื่อไม่ให้เป็นส่วนอิสระที่แยกออกจากระบบรวม และการตรวจสอบยังเป็นส่วนช่วยให้มีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องอีกด้วย

5. มาตรฐานการจัดการสิ่งแวดล้อม มีลักษณะเป็น Self regulation คือ การจัดการสิ่งแวดล้อมด้วยความสมัครใจ แต่จะเห็นได้ว่าในรายละเอียดของข้อกำหนด มีลักษณะของการจัดการสิ่งแวดล้อมภายใต้แนวทางการสั่งการและควบคุม กับการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยใช้เครื่องมือทางเศรษฐศาสตร์ อยู่ด้วย เนื่องจากมีกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ และมาตรการต่าง ๆ ควบคุมให้เป็นไปตามข้อกำหนด โดยไม่ให้ละเมิดข้อกำหนดนั้น เพราะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด เพื่อให้การควบคุมคุณภาพสิ่งแวดล้อมมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังช่วยลดต้นทุนการผลิต เนื่องจากได้เอาผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมเข้ามาพิจารณาในกระบวนการผลิตด้วย

6. สิ่งสำคัญที่ได้รับจากการนำระบบมาจัดการสิ่งแวดล้อมมาใช้ คือ การทำงานอย่างเป็นระบบ เพราะการทำงานทุกอย่างมีเอกสารอ้างอิงว่า ทำตามคู่มือที่เขียนไว้ ถ้าหากการทำงานส่วนใดประสบกับปัญหาจะต้องเปลี่ยนแปลงการทำงานใหม่ เพื่อนำมาสู่การปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จ และเป็นการพัฒนาบุคลากรไปในตัว ส่งผลให้มีการทำงานได้ง่ายและสะดวกขึ้น รู้จักการทำงานเป็นทีม มีการปรึกษาหารือในการทำงาน ง่ายต่อการควบคุมและตรวจสอบการทำงานของทุก ๆ ฝ่าย

7. ภายหลังจากได้รับใบรับรอง ISO 14000 แล้ว การรักษาและคงไว้ซึ่งระบบดังกล่าวมีส่วนสำคัญยิ่ง เพราะการทำตามระบบต่อไป อาจจะมีการหละหลวมได้ จึงต้องมีการตรวจติดตามและรายงานผลการดำเนินงานตามระบบ เป็นการพัฒนาและปรับปรุงระบบ มีการนำผู้ที่เกี่ยวข้องมารับฟังปัญหา และหาทางแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่ละเอียด โดยมีผู้แทนฝ่ายบริหาร (EMR) จะคอยกระตุ้นและชี้ให้เห็นถึงปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่จะส่งผลกระทบต่อระบบ เพราะฉะนั้น ตัวแปรที่สำคัญที่จะทำให้สามารถยังคงไว้ซึ่งระบบ จะต้องประกอบด้วย 2 ปัจจัยหลัก คือ ในส่วนของผู้บริหาร จะต้องมีความจริงจัง และติดตามการดำเนินงานตาม

ระบบอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง ในขณะที่เดียวกันฝ่ายปฏิบัติการต้องมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องเช่นกัน เพราะระบบไม่มีการหยุดนิ่งตายตัว แต่จะมีการปรับปรุงและพัฒนาอยู่เสมอ

8. การนำระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001 เข้าไปใช้ในองค์กร เป็นการสร้างโอกาสการแข่งขันทางการค้าเสรี สามารถส่งสินค้าไปขายต่างประเทศได้มากขึ้น โดยเฉพาะการส่งสินค้าไปสู่เขตการค้าเสรีอย่างเช่น นาฟต้า อียู ฯลฯ ซึ่งจะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งนี้ เพราะผลิตภัณฑ์ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จะถูกต่อต้านและไม่นำเข้า เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงเพื่อไม่ให้ถูกกีดกัน

9. การพัฒนาระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมให้สำเร็จจะต้องมีองค์ประกอบคือความมุ่งมั่นตั้งใจของผู้บริหารระดับสูง ความร่วมมือของพนักงานทุกคน พร้อมทั้งการมีจิตสำนึกและความตระหนักใส่ใจในสิ่งแวดล้อม รวมถึงการตรวจประเมินระบบ และการทบทวนระบบอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ เงินทุนที่ใช้ในการจัดทำดำเนินการ ก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขระบบให้ดีขึ้นอยู่เสมอด้วย

10. ในเรื่องของต้นทุนการผลิต จะเห็นได้ว่า ต้นทุนสำหรับการป้องกันผลเสียอันจะเกิดต่อสิ่งแวดล้อม เป็นค่าใช้จ่ายที่น้อยกว่าต้นทุนในการแก้ไข เพราะจะเห็นได้ว่า ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม จะเริ่มวางแผนตั้งแต่การนำวัตถุดิบมาใช้ในกระบวนการผลิต รวมไปถึงระหว่างการผลิต ตลอดจนภายหลังการใช้ผลิตภัณฑ์ มีการคิดวางแผนเป็นกระบวนการทั้งระบบ

ปัจจุบันประเด็นปัญหาทางด้านสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาสำคัญ ผลกระทบที่เกิดขึ้นมิได้จำกัดอยู่เฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง แต่แผ่ขยายออกไปในวงกว้าง ดังนั้นทุกๆ องค์กรต้องตื่นตัวและมีความรับผิดชอบในการดูแลปกป้องสิ่งแวดล้อม เพราะเพียงแค่การเติบโตทางด้านเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ แต่ต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความแข็งแกร่งทางด้านสิ่งแวดล้อมขององค์กรควบคู่กันด้วย ผลสำเร็จของการจัดการสิ่งแวดล้อม จะตกแก่คนรุ่นต่อไปในอนาคต ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี เพื่อเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่การสร้างสรร เพื่อเป็นแนวทางนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน บนโลกหนึ่งเดียวใบนี้

5.3 ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาปัจจัยที่มีผลทำให้การจัดการระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม ISO 14001 ขององค์กรประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม

2. ควรศึกษาทัศนคติ และจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมของผู้บริหารอุตสาหกรรม ขนาด กลาง และขนาดเล็ก ซึ่งยังไม่เห็นความสำคัญของการลงทุนด้านสิ่งแวดล้อม จึงควรศึกษาเพื่อ พัฒนาอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดเล็ก

3. ควรศึกษาความเป็นไปได้ขององค์กรที่จะนำระบบการจัดการต่างๆ ได้แก่ ISO 9000 ISO 14000 และ ISO 18000 มาประสานระบบการจัดการต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้ระบบ การจัดการมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลมากกว่าเดิมหลายเท่า เพราะแต่ละระบบล้วนมี พื้นฐานการจัดการที่คล้าย ๆ กัน

4. ควรให้พนักงานได้มีส่วนร่วมในขั้นตอนจัดทำกรบ่งชี้ และวิเคราะห์ประเด็น สิ่งแวดล้อม (Environmental Aspects) ที่อาจเกิดขึ้นได้จากกระบวนการทำงานซึ่งจะทำให้ พนักงานได้เกิดการเรียนรู้ และมีความตระหนัก ทั้งนี้ควรมีการปรึกษาจากบุคคลผู้เชี่ยวชาญในการ วิเคราะห์ เพื่อช่วยลดความเสี่ยงจากการดำเนินในระยะยาวต่อไป